

Zdravje ljudi v času krize

Prof. dr. Metoda Dodič Fikfak

Rezultati študij iz tujine kažejo, da je med prestrukturiranjem gospodarstva, ki je posebej zaostreno v času krize, zdravje delavcev zelo ogroženo. Posledice se v prizadetih podjetjih kažejo tako, da porasteta odsotnost z dela zaradi bolezni in invalidnost, delavci tudi dvainpolkrat pogosteje poročajo o slabem zdravju. Hkrati je v prvih treh letih po večjem prestrukturiranju verjetnost, da bodo delavci umrli zaradi bolezni srca in ožilja petkrat večja, kot pri delavcih, ki tega ne doživijo. Poveča se tudi število primerov trpinčenja na delovnem mestu, pogostejši je tudi samomor.

Zdravje v času prestrukturiranja na splošno

Edini rutinski kazalniki zdravja delavcev, ki so nam trenutno na razpolago in na podlagi katerih lahko sklepamo o zdravstvenih posledicah gospodarske krize, so kazalniki bolniškega staleža (BS), ki kažejo na odsotnost z dela zaradi bolezni, poškodb, nege in spremstva. Razpoložljivi podatki za Slovenijo kažejo na vpliv prestrukturiranja na zdravje delavcev.

Podatki o BS za leto 2009 tako kažejo, da je na prvem mestu z najvišjim odstotkom BS pri obeh spolih industrijska panoga *proizvodnja oblačil*, čeprav vemo, da bi bile do takega odstotka veliko bolj upravičene druge industrijske panoge, ki jim pripisujemo večje obremenitve na delovnem mestu. Gre namreč za panogo, ki jo je prestrukturiranje v letu 2009 najhujše prizadelo. Odstotek BS je zelo visok in znaša kar 9,3 odstotka, povprečje za Slovenijo za leto 2009 pa je 4,3 odstotka. Posebej preseneča resnost bolezni, ki je v času krize večja, kar pomeni, da zaradi iste diagnoze ostajajo zaposleni doma bistveno dlje. Posebej hudo so bile bolezni izražene pri moških in so v povprečju zahtevale odsotnost, daljšo od 30 dni.

Bolniški stalež po diagnozah

Bolezni srca in ožilja

Podatek o BS zaradi bolezni srca in ožilja kaže izrazito povečanje resnosti možganske kapi v letu 2009, prav tako je narasla tudi resnost kronične ishemične bolezni srca, kar je seveda zaskrbljujoče, ker kaže, da se že bolni težje in redkeje odločajo, da bodo obiskali zdravnika. Obiščejo ga, ko je bolezen že zelo resna in zato ostanejo v BS dlje.

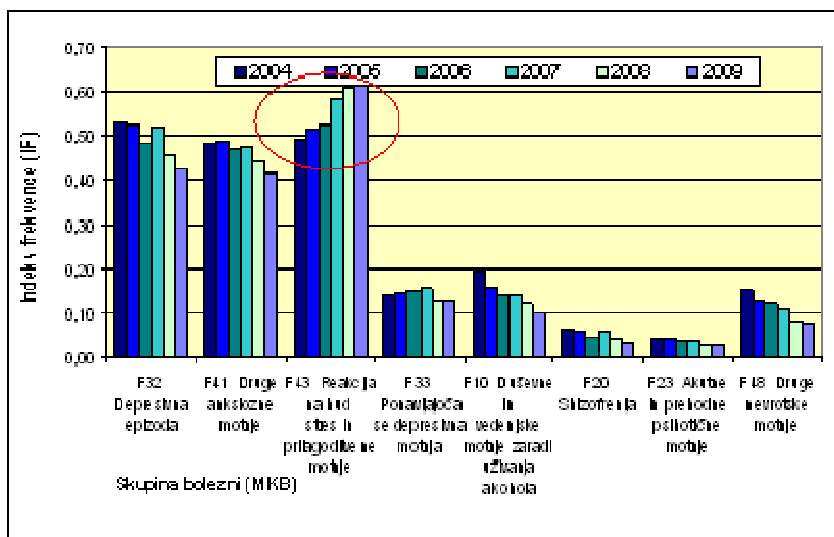
Duševne in vedenjske motnje

V letu 2009 smo v Sloveniji med duševnimi in vedenjskimi motnjami zaznali izrazit upad števila primerov teh bolezni. Natančna analiza pa kaže, da:

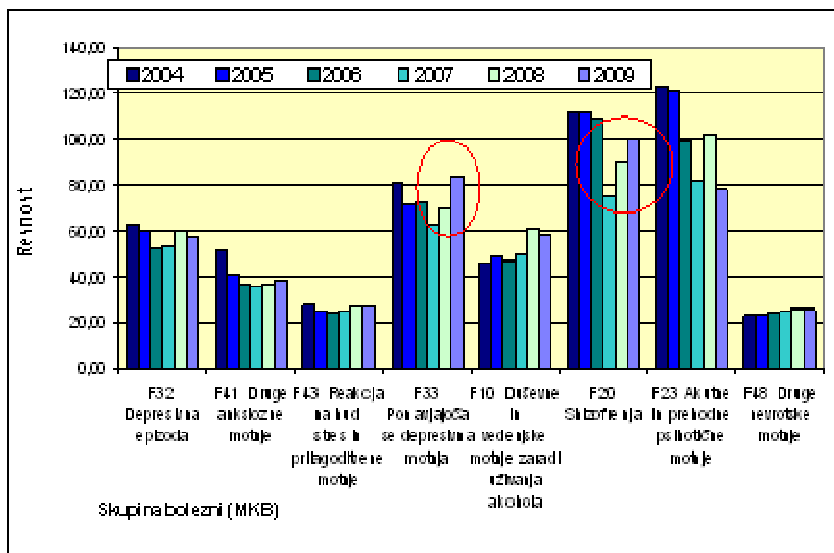
- se med duševnimi in vedenjskimi motnjami izrazito povečuje število primerov akutnega stresa in prilagoditvene motnje (kar gre glede na analizo primerov v vzorčni psihiatrični ambulanti pripisati v veliki meri trpinčenju na delovnem mestu) ter število ponavljajočih se depresij (slika 1),

- so duševne motnje veliko resnejše kot pred letom 2009, kar pomeni, da ljudje ostajajo dlje v bolniškem staležu (slika 2), ter
- se za BS odločajo le hudo bolni, kar ima lahko hude dolgoročne posledice.

Slika 1. Indeks frekvence (število primerov na 100 zavarovancev) BS po diagnozah za duševne in vedenjske motnje, 2004-2009 (Vir: IVZ RS)

Slika 2. Resnost (povprečno trajanje enega primera bolniškega staleža) po diagnozah za duševne in vedenjske motnje, 2004-2009 (Vir: IVZ RS)

Iz tega lahko sklepamo, da:

- se ljudje bojijo v BS, ker jim grozi izguba službe,
- gredo v BS le tisti, ki so hudo bolni, zato ostajajo v bolniškem staležu dlje,
- se je presenetljivo poglobila tudi resnost t. i. endogenih psihoz (šizofrenija), kar kaže na to, da smo v krizi še manj tolerantni do drugačnih, zato jih zdravniki ščitijo tako, da

ostanejo v BS, dokler niso povsem zdravi, lahko pa to pomeni, da kriza (okolje) še pogloblja bolezen.

Samomori

Število samomorov v zadnjih desetih letih sicer strmo pada, je pa mogoče v opazovanem obdobju zaznati posamezne skoke za največ dvajset samomorov letno, razen v letu 2009, ko je bilo število samomorov večje kar za 40 primerov kot v letu poprej.

Kaj nam govorijo številke?

Iz razpoložljivih podatkov za Slovenijo in s primerjanjem razpoložljive literature sklepamo, da se tudi pri nas soočamo s podobnimi zdravstvenimi posledicami prestrukturiranja gospodarstva v času gospodarske krize kot drugje v svetu:

- raste BS v ogroženih industrijah,
- bolezni so resnejše in zahtevajo daljši BS,
- opažamo tudi povečanje števila primerov samomorov, čeprav se zavedamo, da statistično to predstavlja majhne številke, ki se seveda drugače obnašajo in bi tak skok bil lahko tudi slučajen.

V raziskavi o zdravstvenih posledicah v dveh podjetjih, ki sta bili vključeni v prestrukturiranje, tj. Mura in Iskra Avtoelektrika, smo ugotovili, da so ljudje pred odpuščanjem in po njem pogosto prepuščeni sami sebi. Krivde za to ne gre pripisati predvsem slabemu delu odgovornih služb, pač pa bolj njihovi preobremenjenosti ter dejstvu, da odpuščeni delavci na krivulji žalovanja obtičijo v fazi jeze in doseganja "dna", od katerega se ne morejo odtrgati. Gre za gojenje žalosti in brezupa, ki lahko pogosto privedeta do brezizhodnega položaja.

Kljub temu, da smo bili doslej obveščeni le o enem samomoru in enem poskusu samomora, katerih neposredni vzrok je bila izguba dela, je v 449 primerih samomora v Sloveniji v letu 2009 gotovo veliko takih, ki jih je povzročil slab gospodarski položaj v državi. Psihatri celo menijo, da so stiske veliko hujše, kot so jih obravnavali doslej. Ker nimamo registra samomora in ne študije, ki bi se lotila psihološke avtopsije umrlih zaradi samomora, ne moremo z gotovostjo trditi, da so naše trditve točne, so pa zelo verjetne. V času, ko bodo delavci izgubili še nadomestila osebnega dohodka Zavoda za zaposlovanje, bo verjetnost stisk, depresij, poskusov samomora in samomora še večja.

Za družbeno odgovorno prestrukturiranje

Zato bi bilo treba vsaj v najbolj ogroženih delih Slovenije vzpostaviti svetovalne ambulante (posvetovalnice), kamor bi se lahko ljudje v stiski zatekli nenajavljeni in brez napotnice. Seveda pa si je treba prizadevati predvsem za to, da bi prestrukturiranje podjetij potekalo na družbeno odgovoren način in z večjim občutkom za zaposlene in njihove stiske.

Glede na naše izkušnje in v primerjavi s tem, kako je v skrbi za človeka potekalo prestrukturiranje v družbeno odgovornih podjetjih drugod po Evropi, lahko rečemo, da na tem področju močno zaostajamo, zato je treba čim prej ukrepati, da bi lahko vsaj deloma ublažili človeške tragedije, če jih že nismo uspeli preprečiti.